

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

विश्वशांति Vishwashanti Vruttant

अंक : ९

सप्टेंबर २०१८

परमपूज्य श्री. प्रभाकर सरदेशमुख महाराज

ज्ञानाचे भांडार असणाऱ्या भारतीय शास्त्र व संस्कृतीची माहिती तसेच ट्रस्टर्फे चालविण्यात येणाऱ्या विविध केंद्रे व उपक्रमांची माहिती जनसामान्यांपर्यंत विश्वशांति वृत्तांताव्वारे सोप्या भाषेत पोहोचावी अशी महाराजांची इच्छा होती. म्हणूनच ट्रस्टर्फे फेब्रुवारी २००२ पासून ऑक्टोबर २०१३ पर्यंत विश्वशांति वृत्तांत प्रकाशित करण्यात येत होते. ऑक्टोबर २०१३ नंतर काही तांत्रिक कारणांमुळे विश्वशांति वृत्तांताचे प्रकाशन होऊ शकले नाही. तरी या खंडित कालावधीनंतर “पुनश्च हरिओम” या उक्तीनुसार परमपूज्य सरदेशमुख महाराज यांच्या समाधी दिना निमित्त आम्ही विश्वशांति वृत्तांताची मराठी आवृत्ती प्रकाशित करीत आहोत.

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे संस्थापक परमपूज्य श्री. प्रभाकर केशव सरदेशमुख महाराजांचा जन्म २५ नोव्हेंबर १९२० रोजी अक्कलकोट संस्थानाचे मानकरी असणाऱ्या वतनदार घराण्यात झाला. या घराण्यात वेदविद्या व वैद्यकज्ञान परंपरेने ९ पिढ्या चालत आलेले होते.

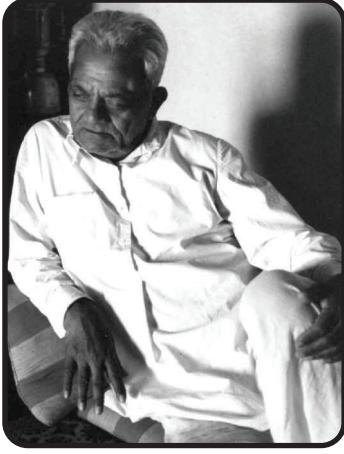
वैद्यकशास्त्र, नाडीपरीक्षा, पशुवैद्यक, भारतीय संगीत, नाट्यशास्त्र, योगशास्त्र, पाकशास्त्र, इ. अनेक विषयांवर महाराजांचे प्रभुत्व होते. अध्यात्मिक क्षेत्रात अधिकारी व्यक्ती असणाऱ्या या सिद्धुहस्त

व्यक्तिमत्वाच्या मते सचोटीने व निरपेक्षपणे केलेले काम हीच देवपूजा होती.

१९४३ साली श्रीसदगुरु मारुतीनाथ माळीमहाराज यांच्या सानिध्यात आल्यावर त्यांचे व्यक्तिमत्व खन्या अर्थाने सनाथ, ज्ञानसंपन्न व कृतार्थ झाले. श्रीसदगुरुंच्या आज्ञेप्रमाणे भारतीय संस्कृति दर्शनाच्या नियोजित कार्यासाठी त्यांनी १९५४ साली भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टची स्थापना केली. भारतीय संस्कृती, शास्त्र, वेद व कला यांचे जतन व पुनरुज्जीवन करणे व केवळ भारतातच नव्हे तर विदेशातही त्याचा प्रचार व प्रसार करणे हे ट्रस्टचे प्रमुख उद्दिदष्ट आहे.

भारतीय संस्कृतीची पायाभूत अंगे म्हणजे ४ वेद, ६ शास्त्रे, १८ पुराणे, १४ विद्या व ६४ कला यांचे अध्ययन व अध्यापन एकाच ठिकाणी गुरुकुल पद्धतीने व्हावे अशी महाराजांची तीव्र इच्छा होती. यासाठी त्यांनी “आधी केले, मग सांगितले” या उक्तीनुसार स्वतःची ६३ एकर जमीन ट्रस्टला उपलब्ध करून दिली. याच वास्तवर या द्रष्टव्या व्यक्तिमत्वाने भविष्यातील बदलत्या जीवनशैलीमुळे निर्माण होणा-या शारिरिक व मानसिक अशांती तसेच रोग निराकरणार्थ “विश्वशांतिधामाची” उभारणी केली. विज्ञानवादी दृष्टिकोन हे त्यांच्या अष्टपैलू व्यक्तिमत्वाचे प्रमुख वैशिष्ट्य होते. त्यामुळेच त्यांनी १९८४ साली आयुर्वेद रुग्णालय व संशोधन केंद्रांची निर्मिती केली. या केंद्रांतर्गत कॅन्सर संशोधन प्रकल्प, संधिवात प्रकल्प, विलंबित अस्थिभग्न चिकित्सा प्रकल्प असे अनेक संशोधन प्रकल्प सुरु आहेत. महाराजांचे ज्ञानदानाचे कार्य अखेरपर्यंत सुरु होते. महाराजांच्या व्यक्तिमत्वाने प्रभावित झालेले देश - विदेशातील अनेकजण त्यांचे शिष्य बनले. महाराजांनी आपले उभे आयुष्य श्रीसदगुरु माळी महाराजांच्या चरणी अर्पण केले व गुरुआज्ञा होताच श्रावण वद्य प्रतिपदा, २९ ऑगस्ट १९९६ रोजी समाधिस्थ झाले. महाराजांनी रोवलेल्या भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टरूपी बीजाचा वटवृक्ष आज आयुर्वेद रुग्णालय व संशोधन केंद्र, इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट व रिसर्च सेंटर, आयुर्वेद महाविद्यालय, अथर्व नेचर हेल्थकेअर प्रा.लि., संजीवनी औषधी विभाग अशा विविध शाखांनी बहरला आहे.

महाराज - आदर्श गुरु

महाराजांच्या मते ज्ञानदान ही लोकसेवाच होती. विद्यार्थ्यांना ज्ञानदान करीत असताना गुरुने केवळ विषयाची माहिती करून न देता विद्यार्थ्यास सखोल, सर्वकष ज्ञानदान करावे हा त्यांचा आग्रह असे.

गुरु कसा पाहिजे ? तर “शास्त्रे परे चि निष्णातं” असे महाराज नेहमी

सांगत. गुरुने केवळ शिष्याला बुद्धीच्या कक्षेतले त्या विषयाचे ज्ञान न देता बुद्धीप्रिलिकडचे म्हणजे शिष्याच्या आत्म्याशी थेट संवाद साधणारे ज्ञान दयावे हा त्यांचा कटाक्ष असे. प्रत्येक गोष्टीला अभ्यासाची बैठक आणि शास्त्रशुद्ध विचार करण्याची दृष्टी यांची निश्चयात्मक जोड आवश्यक आहे असे ते आर्जवाने सांगत.

प्रत्येक विद्या शास्त्र अखेरीस मनुष्याला परमेश्वराप्रत घेऊन जाते यावर महाराजांचा दृढ विश्वास होता. म्हणूनच वास्तुशस्त्रज्ञाने केवळ निर्दोष इमारती बांधून चालणार नाही, तर त्यांनी बांधलेल्या वास्तूतू रहाणाऱ्या लोकांना पूर्ण मनःशांती मिळाली पाहिजे, त्याचे ऐहिक व पारमार्थिक जीवन पूर्वीपेक्षा अधिक समृद्ध झाले पाहिजे या विचाराने वास्तू-निर्मिती करावी असे त्यांचे मत होते.

ज्याला शिक्षण कसे घ्यावे हे माहिती आहे तोच उद्याचा गुरु होऊ शकतो असे महाराज म्हणत. महाराजांच्या मते गुरुने शिष्य तयार करत असताना शिष्याच्या वाटेतले सर्व अडथळे म्हणजेच शिष्याच्या भोवतालची प्रतिकूल परिस्थिती, त्याचे दुर्गुण बाजूला काढावेत. ज्ञानप्राप्तीतला सर्वात मोठा अडथळा म्हणजे अहंकार. ज्ञानाशी तादात्म्य पावण्याची अवस्था या अहंकारी अवस्थेत शिष्याला येऊच शकत नाही हे महाराजांनी जाणले होते. म्हणूनच महाराज आपल्या शिष्याचा अहंकार व त्याच्या बाह्य व अंतरंगातले अडथळे दूर करून त्याला योग्य मार्गावर आणत. खरोखरच आपला शिष्य हा ज्ञान घेण्याच्या योग्य अवस्थेत पोचेपर्यंत वाट पहाणारा, तिष्ठणारा महाराजांसारखा गुरु विरळाच !

अवस्था व स्वानुभव ही महाराजांच्या शिक्षणपद्धतीची दोन प्रमुख वैशिष्ट्ये होती. प्रगत अवस्थेचा अनुभव स्वतः येणे हाच शिक्षणाचा हेतू असावा असे महाराज मानत. म्हणूनच ज्ञान मिळवणे एकवेळ सोपे परंतु सदासर्वदा ज्ञानमय अवस्थेत रहाणे कठीण असे महाराज सांगत. अशा रीतीने महाराज आपल्या आचार-विचारातून अहोरात्र कर्तव्यदक्षतेचा परिपाठ देत असत.

महाराजांच्या शिक्षण पद्धतीतील परीक्षा ही गुरुला, सहाध्यार्थीना वा

जगाला आपली हुशारी दाखविण्यासाठी नसून स्वतःचे स्वतः मूल्यमापन करण्यासाठी असे. म्हणूनच शिष्यांना इतर परीक्षांपेक्षा ही परीक्षा अधिक कठीण वाटे ! ४ वेद, ६ शास्त्रे, १८ पुराणे, १४ विद्या व ६४ कला यांचे अध्ययन व अध्यापन एकाच ठिकाणी गुरुकुल पद्धतीने व्हावे अशी महाराजांची इच्छा होती. यातूनच विश्वशांतीधाम आकारास आले. त्यांच्या या वैशिष्ट्यपूर्ण ज्ञानदानाच्या पद्धतीमुळे केवळ भारतातीलच नव्हे तर फ्रान्स, जपान, ऑस्ट्रेलिया येथून आलेले जिज्ञासू त्यांचे शिष्य बनले आणि आज त्यांनी आपल्या जन्मभूमीत भारतीय संस्कृति दर्शनाची केंद्रे उभारली आहेत ही खरोखरच गौरवास्पद गोष्ट आहे.

लौकिक आणि पारलौकिक मार्गावरील ज्ञानदानाचे कार्य अखेरपर्यंत सुरु ठेवणाऱ्या या ज्ञानव्रती सिद्धहस्त गुरुस आमचे शतशः प्रणाम !

महाराज आणि अध्यात्म

परमपूज्य श्री. सरदेशमुख महाराज म्हणजे स्वयंसिद्ध, सिद्धहस्त व्यक्तिमत्व होय. वेदविद्या आणि वैद्यकज्ञान परंपरेने ९ पिढ्या चालत आलेल्या वतनदार घराण्यात त्यांचा जन्म झाला होता. हे वतनदार सरदेशमुख घराणे अक्कलकोट संस्थानाचे मानकरी घराणे होते. महाराजांचे आजोबा श्री स्वामी समर्थाच्या खास मर्जीतले होते. धार्मिक वातावरणात वाढलेल्या महाराजांच्या बालवयातच त्यांच्या सिद्धसामर्थ्याची प्रचिती संबंधितांना येत असे. वयाच्या ४ थ्या वर्षापासूनच व्यक्तीच्या चेहऱ्यावरुन त्याच्या जीवनाचे वाचन करण्याची कला त्यांना अवगत होती.

श्रीगुरु श्री मारुतीनाथ माळी महाराज यांच्या कृपाशीर्वादाने परमपूज्य सरदेशमुख महाराजांचे व्यक्तिमत्व अधिक ज्ञानसंपन्न झाले. आपल्या सदगुरुंच्या म्हणजेच आदरणीय माळी महाराज यांच्या वरदहस्तमुळेच भारतीय संस्कृती प्रचाराचे व लोकसेवेचे कार्य आपल्याकडून होत आहे हे ते विनम्रतेने नमूद करत.

साहित्य, संगीत क्षेत्रातील अनेक नामवंत मंडळी त्यांच्या ज्ञानाने व सामर्थ्याने प्रभावित झाली होती. वडुजची छत्रपती संभाजीराजांची समाधी, इंदापूरची मालोजीराजांची समाधी आणि सातारची महाराणी येसूबाईची समाधी ही अज्ञात स्थळे महाराजांनी आपल्या दिव्यदृष्टीने दाखवून दिली.

सांगता येण्याजोग्या खूप गोष्टी आहेत, पण महाराजांचा प्रथमपासूनच प्रसिद्धीस व व्यक्तिपूजेस विरोध होता. म्हणूनच आध्यात्मिक क्षेत्रातील अधिकारी व्यक्ती असणारे परमपूज्य सरदेशमुख महाराज प्रसिद्धीपासून कायम दूर राहिले. महाराजांनी घालून घेतलेली ही एक धर्ममर्यादा होती. आपल्या आध्यात्मिक ज्ञानाचा वापर विधायक कार्यासाठी व्हावा हा त्यांचा कटाक्ष असे. आपल्या या अंतिंद्रिय ज्ञानामागील गृद्ध समजून घेण्यासाठी, पातंजल योगसूत्रांचे शास्त्रशुद्ध अध्ययन व्हावे अशी त्यांची इच्छा होती.

जटा, भगवी कफनी, जपमाळ अशा पारंपारिक चौकटीत न बसता अध्यात्म व आधुनिक शास्त्र यांची सांगड घालणारे परमपूज्य सरदेशमुख महाराज हे आधुनिक संतच म्हणावे लागतील.

॥ ३५ ॥

गणेशोत्सव / प्रार्थना

गणेश चतुर्थी - ऋषि पंचमी / १३-१४ सप्टेंबर २०१८

गणेशोत्सव

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे आयुर्वेद महाविद्यालय, वाघोली, पुणे येथे दरवर्षीप्रमाणे यंदाही अत्यंत उत्साहपूर्ण वातावरणात गणेशोत्सव साजरा करण्यात आला. १३/०९/२०१८ रोजी माननीय डॉ. सदानंद सरदेशमुख सर, प्राचार्य डॉ. आनंद कुलकर्णी, उपप्राचार्य डॉ. राणीबाला नेमाडे, सर्व अध्यापक-अध्यापकेतर कर्मचारी, विद्यार्थी श्रीगणेशांची प्राणप्रतिष्ठापना करण्यासाठी उपस्थित होते. तसेच जपान येथून आलेल्या सौ. माकिको सातो व अन्य जपानी पाहुणे यांनी गणेशोत्सवात विशेष सहभाग नोंदविला. दिनांक १३/०९/२०१८ ते १७/०९/२०१८ या ५ दिवसांमध्ये विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. दिनांक १४/०९/२०१८ रोजी श्रीगणेशयाग, दिनांक १५/०९/२०१८ रोजी वैद्य दिलीप गाडगीळ सर यांच्या उपस्थितीत अर्थवर्शीष सहस्रावर्तन, दिनांक १७/०९/२०१८ रोजी सत्यनारायण पूजा व श्रींची ढोलताशांच्या गजरात विसर्जन मिरवणूक काढण्यात आली.

या गणेशोत्सवाचे वैशिष्ट्य म्हणजे काश्मिर व तेथील प्रश्नांवर प्रकाश टाकणारा देखावा वित्तीय वर्ष बी.ए.एम.एस.वित्तीय सत्राच्या विद्यार्थ्यांनी तयार केला होता. तसेच आयुर्वेदाशी सांगड घालणारे नक्षत्र व त्यांचे आराध्य वृक्ष यांची आरास असलेले नक्षत्रवन हे देखाव्यातील महत्वाचे आकर्षण ठरले.

रक्तांच्या लालीचे डाग जिथे किरणांवर हतबल जिथे हा उगवता दिनकर दुष्ट किंवा सुष्ट नित्य जिथे सरणावर विघ्नहरा विघ्नहर शांतिरस्तु काश्मिर !

पीरबाबा, साधु, संत, ऐका हो ऋषिवर शांती सुख वर्षु दे आमच्या या स्वर्गावर दुःखाचे सावट, मृत्युतांडव नष्ट कर विघ्नहरा विघ्नहर निर्भयोस्तु काश्मिर !

वृक्षवल्ली सोयरी, हे संगे हिमशिखर स्थैर्य अनु प्रेमाने फुललेले सरोवर अशी आस हृदयी या, सांभाळी धरोहर विघ्नहरा विघ्नहर जीवोस्तुते काश्मिर !

जखमांवर फुंक तु मानव्याची फुंकर चंद्राला सांग तुझ्या फुलु दे रात्रजागर सत्प्रवृत्त किरणांनी प्रकाशु दे भास्कर विघ्नहरा विघ्नहर जयोस्तुते काश्मिर !

- डॉ. श्री. उमेश वा. टेकवडे
काश्मीरी जनतेस सविनय समर्पित

अभिनंदन !!!

डॉ. सुधाकरराव जाधवर करंडक
उत्कृष्ट अभिनेता - चिन्मय चौधरी

दिनांक २९/०८/२०१८ रोजी पुणे येथे पार पडलेल्या डॉ. सुधाकरराव जाधवर राज्य स्तरीय पथनाट्य स्पर्धेमध्ये राज्यातील विविध गटांनी सहभाग नोंदवला. वाघोली येथील भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालयाने 'व्यसनमुक्ती' विषयावर पथनाट्य सादर केले. त्यात चिन्मय चौधरी यास उकृष्ट अभिनेता पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. सहभागी विद्यार्थी : चिन्मय चौधरी, बबन काकडे, प्रविण इप्पर, ऋतूजा वाघमोडे, प्राजक्ता कोलते, सुनिता साळुंके, किरण पवार, सुरभि वामन हे होते.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य, उपप्राचार्य, अध्यापक वर्ग यांनी चिन्मय चौधरी व संघाचे अभिनंदन केले.

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्रीकांत आत्माराम दिघे यास महाराष्ट्र विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक तरफे अंतिम वर्ष B.A.M.S. Winter 2016 या परिक्षेत प्रथम आल्याबद्दल सुवर्णपदक प्रदान करण्यात आले. त्याबद्दल त्याचे हार्दिक अभिनंदन.

सलग दोन वर्ष तृतीय व अंतिम वर्षासाठी श्रीकांत दिघे हे या सुवर्णपदकाचे मानकरी ठरले आहेत. ही संरथेसाठी अभिमानाची बाब आहे.

रसशास्त्र-भैषज्यकल्पना विभागाची शैक्षणिक सहल

रसशास्त्र-भैषज्यकल्पना विभागातर्फे दिनांक ०६/०९/२०१८ आणि ०७/०९/२०१८ दोन दिवस अर्थर्व नेचर हेल्थकेअर प्रा.लि., वाघोली, पुणे येथे विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल आयोजित करण्यात आली.

तसेच दिनांक ०८/०९/२०१८ रोजी आयुर्वेद रसशाळा, कर्वे रोड, पुणे येथे विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल आयोजित करण्यात आली.

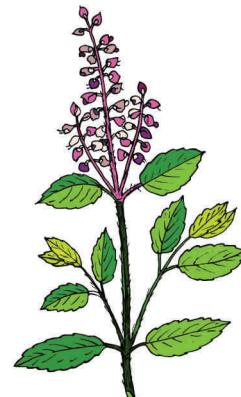

महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक यांनी वैद्यकशास्त्रांच्या प्रथम, द्वितीय, तृतीय व चतुर्थ वर्ष २०१७-२०१८ वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचा निकाल जाहीर केला. यामध्ये भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालयाचा निकाल बी.ए.एम.एस. प्रथम वर्ष - ६८.९६ टक्के, द्वितीय वर्ष - ६८.८६ टक्के, तृतीय वर्ष - ८५.९० टक्के व चतुर्थ वर्ष - ९४.८७ टक्के असा लागला आहे.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य, उपप्राचार्य, अध्यापक वर्ग आणि कर्मचारी वर्ग यांनी यशस्वी विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन केले.

तुलसी

तुलसी - (*Ocimum sanctum* Linn) ही वनस्पती Labiateae या कुळातील आहे. ही वनस्पती भारतात सर्वत्र दिसते. याचे झुडूप असून उंची ११/२ ते २ फूट असते. पाने गोलाकार व तीक्ष्ण गंधी असतात. तसेच याच्या पुष्पमंजिरीमध्ये लहान काळसर बिया असतात.

आयुर्वेदामध्ये याच्या पानांचा वापर प्रामुख्याने कफविकारांमध्ये केला जातो. त्यामुळे सर्दी, खोकला, दमा यांसारख्या व्याधीत ही विशेष उपयुक्त वनस्पती आहे. बालकांच्या कफविकारात तुळशी स्वरस व मध हे उत्कृष्ट औषध आहे. सर्व प्रकारच्या तापामध्ये तुळशीच्या पानांचा काढा / हर्बल टी उपयोगी होतो. तुळशीचे बी मूत्रल असल्याने अनेक मूत्रविकारात वापरले जाते. त्याने लघवीची जळजळ कमी होते.

तुळस ही रोगप्रतिकारक शक्ती वाढवणारी असल्याने तिचा कॅन्सरच्या रुग्णांमध्ये लाभ दिसून येतो.

३० देणगीदारांना निवेदन ३०

आयकर अधिनियम 35 (1) (ii) व 80 (G) अंतर्गत देणग्या चेक / डिमांड ड्राफ्टने 'भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट' या नावाने स्विकारल्या जातील.

प्रकाशक : भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

संपादक : डॉ. सदानंद प्र. सरदेशमुख

विश्वशांति धाम, केसनंद रोड, वाघोली, पुणे - ४१२२०७,
फोन : ०२०-६७३४६००० / ९४४५५०८८९०

ईमेल : vsv@bsdt.in, वेबसाईट : www.bsdt.in

आयुर्वेद महाविद्यालय : ०२०-६७३४६९५२

आयुर्वेद हॉस्पिटल अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६९०४ / ६९३०

इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६००० / ६९२१

अर्थर्व नेचर हेल्थकेअर प्रा.लि. : ०२०-२०२६९३६४, ८४४६००९३७६

कृत चाणक्यानां